

Danmarks Statistik.

V. Falbe Hansen og Will. Scharling: Danmarks Statistik. 3dje Bind.
Forlagsbureauet. 1878. (550 S.)

Anm. af **Harald Westergaard.**

Det er ikke Meningen med de efterfølgende Linjer at give nogen udførlig Kritik af dette Værk. En indgaaende Prøvelse af Værket vilde ikke alene kræve et indgaaende Studium og et Kjendskab foruden til Bogen selv ogsaa til dens Kilder, som jeg ikke tør rose mig af at have, men tillige en aldeles uforholdsmæssig Plads i Tidsskriftet. Jeg har derfor foretrukket at gjøre nogle faa almindelige Bemærkninger om Stoffets Omfang og Behandling, idet jeg i Øvrigt betragter Forfatterens Navne som tilstrækkelig Garanti for, at enhver Fordring med Hensyn til Nøjagtighed og Sagkundskab er tilfredsstillet.

«Danmarks Statistik» udfylder et Hul i vor Literatur. Siden Bergsøe for c. 30 Aar siden skrev sin «Danske Stats Statistik», er der ikke udkommet nogen udførlig statistisk-økonomisk Haandbog, og en saadan er saameget mere ønskelig, som der netop i de sidste Decennier er foregaaet de mest gennemgribende Forandringer i vort hele Samfundsliv. Paa den anden Side har dette Værk en fremragende Plads i hele den økonomiske Verdens Lite-

ratur. I et lille Land som vort har man den Fordel med nogenlunde Lethed at kunne faa Besked om Alt. Vi kunne have et fuldstændigt Forfatterlexikon, hvad der jo er en ren Umulighed i et Land som England; vi have en «Lægestat», en juridisk og en gejstlig «Stat»; vi have en udtømmende topografisk Beskrivelse af Danmark — det vilde end ikke være uoverkommeligt at skildre Danmark med Lægdsgaarden i Ølsebymagle som Forbillede. — Men heller ikke i alle de mindre Stater synes man at have Værker, der svare til det foreliggende. Brochs fortrinlige Bøger om Norge sigte langt fra saa højt, og ere maaske endog nærmest beregnede paa Udlandet; i Øvrigt er man jo netop i Norge altfor optaget af Tabelværkers Udgivelse til at kunne tænke paa at give en læselig Fremstilling.

Uden egenlige Forbilleder, som dette Værk vel er, har det sine store Vanskeligheder at vide, hvad der bør medtages, og hvad ikke. Det forekommer mig heldigt, at Forfatterne have lagt stor Vægt paa den historiske Fremstilling. Ikke alene har ved Bedømmelsen af de fleste Forhold den historiske Udvikling en overordenlig stor Betydning; men disse Skildringer ville ogsaa kunne give Værket et blivende Værd, idet man i Fremtiden blot behøver at supplere Fremstillingen og betragte Stoffet fra de nye Synspunkter, der nødvendigvis maa komme frem i saa unge Videnskaber som Økonomi og Statistik. At den historiske Fremstilling baade er korrekt og overskuelig, tør man vel anse for en Selvfølge; derimod burde maaske Kildeangivelserne have været en Del mere fyldige og nøjagtige; — men vi kunne haabe eller udtale det Ønske, at Forff. ved Værkets Slutning ville give en fyldig Oversigt over Kilderne og den hele statistiske Literatur, der her kommer i Betragtning.

En nøjagtig Bearbejdelse af det nu foreliggende statistiske Materiale er en meget væsenlig Tjeneste, der ydes Fremtidens Statistikere og Historieskrivere; thi at gjennempløje de uhyre Samlinger af trykte Ting, der op-hobe sig Aar for Aar, vil snart blive en ren Umulighed. Allerede nu er det næsten uoverkommeligt, skjønt den Skik at udgive kolossale Tabelværker ikke er synderlig gammel. Det er umuligt for den, der ikke selv har foretaget lignende Undersøgelser, at forestille sig, hvor besværligt et Arbejde det er at gjøre Uddrag af Tabelværker og Regnskaber. For blot at tage et enkelt Exempel kan man nævne Handelens Udvikling i de sidste 50 Aar. Der existerer ikke faa Tabelværker til Oplysning herom; men man savner en ensartet Ordning af Stoffet og gode læselige Indledninger. At uddrage Hovedresultaterne af disse Værker kræver den allerstørste Paapassenhed. Om et Tal omfatter hele Monarkiet eller Kongeriget alene, om Indførsel fra Hertugdømmerne er medregnet i Indførsel fra Udlandet eller ikke, om der er Tale om Bestuvning eller Drægtighed, osv. osv., det er Gaader, der bestandig optræde paa ny, som altid tage Tid at løse og bestandig har nye Løsninger, og hvis Vanskelighed naturligvis forøges med voxende Hastighed, eftersom man gaar længere og længere tilbage, f. Ex. til Nathansons Fremstillinger eller til gamle Toldregnskaber og Forfattere fra forrige Aarhundrede.

Efter disse Bemærkninger vil det være let forstaaeligt for Enhver, at Udgivelsen af en fuldstændig Danmarks Statistik er uoverkommelig for en enkelt Mand. Den vil komme til at brede sig over saamange Omraader i Naturvidenskab, Befolkningsforhold, Landbovæsen, osv. osv., at der nødvendigvis maa kræves Medarbejdere, hver med

sine specielle Kundskaber; Udgiverne have da det vanskelige Hverv at sammenarbejde de forskellige Meddelelser til et Hele. Ved Udgivelsen af det foreliggende Bind have Forfatterne lagt Grundstenen til Bygningen og vist, efter hvilken Maalestok den agtes fuldført, og man er derved i Stand til allerede nu at bedømme Omfanget og Betydningen af det hele Værk. Ved Behandlingen af Materialet er der medtaget Alt, hvad der kan antages at belyse Forholdene, Lovgivningernes Virksomhed til forskellige Tider, saavel som de nuværende legale Tilstande; den historiske Udvikling med udførlige Oplysninger om Omfanget og Beskaffenheden af forrige Tiders Produktion og om Nationens hele Velvære, naar overhovedet Materiale dertil haves; og i Almindelighed ender saa Skildringen med en stærkt detailleret, statistisk Oversigt over de nuværende Forhold, hvor man vil finde tabellarisk Underretning om næsten ethvert Punkt, hvad der i Fremtiden vil være til stor Nytte ved Bedømmelsen af vor Tid, ligesom det for Øjeblikket gør Bogen til en let tilgængelig Haandbog, hvor man neppe vil savne noget Væsenligt, ja vel snarere finder for meget end for lidt.

Der gives først en omfattende og udtømmende Skildring af Danmarks Samfærdselsmidler, hvoraf den interessanteste Del ubetinget er Jernbanernes Tilblivelse og nuværende Ordning, saameget mere som der endnu aldrig har været givet nogen sammenhængende Skildring af disse Forhold. Denne Del af «Danmarks Statistik» har allerede en Gang været Gjenstand for en udførlig Redegjørelse i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» (9de Bind), og jeg skal blot derfor gjøre en enkelt Bemærkning om Emnets Behandling. Under Udviklingen af Jernbanernes Historie har Prof. Scharling gjort nogle Undersøgelser over de

særdeles vigtige Spørgsmaal om Virkningen af nye Bane-strækninger og Stationer, Tarifforandringer og Lign. Det forekommer mig, at denne og lignende Undersøgelser neppe burde fremkomme i en Bog som «Danmarks Statistik», men langt snarere særskilt for Exempel i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» eller et lignende Sted. Disse Spørgsmaal ere af en saa kompliceret Natur, at man ikke kan fordre af en Læser med almindelige Forudsætninger, at han skal danne sig nogen selvstændig Mening paa Grundlag af, hvad der foreligger. Disse Spørgsmaal staa jo endnu paa Dagsordenen, og man bør derfor kun med største Varsomhed fremsætte Resultaterne af Undersøgelsen som almindelig anerkjendte Resultater af Videnskaben. Og dette synes mig saameget mere vigtigt, som Forfatteren end ikke selv har dristet sig til af det foreliggende statistiske Materiale at uddrage positive Slutninger, men langt snarere har støttet den paa Betragtninger af almindelig økonomisk Art, eller rettere, ikke vilde have fremkommet med en eneste Sætning, som ikke stemmede med hine økonomiske Betragtninger. Dette er fuldkomment korrekt; thi at uddrage noget sikkert Resultat af statistiske Opgivelser er en saa overordenlig vanskelig Sag, fordi man altid har flere Aarsager end Fakta, at man maa være taknemmelig for enhver Hjælp, man kan faa andetsteds fra, og man bør ikke fordre, at Sætninger, der anerkjendes i Økonomien, skulle bevises om igjen i Statistiken. At isolere alle Aarsager med Undtagelse af én, altsaa at foretage hvad man kunde kalde et statistisk Experiment, er næsten altid umuligt, og det er netop allervanskeligst, naar de Tal, man har, omfatter store Omraader, f. Ex. et helt Lands Trafik. Langt bedre Resultater kan man vente sig, naar man opsøger ganske

specielle Punkter, f. Ex. en enkelt lille Banestrækning, hvor Forholdene med Lethed kunne belyses fuldt ud. Til syvende og sidst er det jo vel ikke engang de store Tal, der kunne give os Oplysninger — en Omstændighed, der altfor ofte har vildledet Publikum og Forfattere — langt snarere er det en enkelt Ener, over hvilken man er fuldstændig Herre, en enkelt Passager, som man kjender tilbunds, eller en enkelt Station med et lille Opland. Dette Princip har Forfatteren ogsaa anvendt paa et enkelt Punkt, og som det synes med Held (jvfr. pag. 163 om Viby Holdeplads). Men i det Hele taget bør det vistnok siges, at denne Undersøgelse neppe er paa sin Plads i en Fakticitetssamling som Danmarks Ståistik.

Det næste Afsnit om Omsætningsmidlerne skyldes ligeledes Prof. Scharling og er for en stor Del en Reproduktion af tidligere Arbejder, saaledes Møntvæsenets indviklede Historie. Ogsaa af dette Kapitel forekommer det mig, at nogle Sider burde have været bortskaarne, nemlig det Stykke, der handler om Pengenes synkende Værdi. Ogsaa her kommer man ind paa Spørgsmaal, som endnu ikke ere klarede, og som derfor i den Form, hvori de fremsættes som positive Resultater, bliver vildledende for enhver Læser, der ikke møder med specielle Forudsætninger. Det vil erindres, at Spørgsmaalet om Pengenes synkende Værdi kom frem i 1869 ved Konkurrencen om det økonomiske Professorat og behandledes paa forskjellig Maade af Professorerne Scharling og Falbe Hansen. Allerede den Gang havde Jevons behandlet Spørgsmaalet fra en anden Side, (der, som det forekommer mig, er korrekte end Falbe Hansens), og Sagen var Gjenstand for en Debat i Udlandet; men saa vidt jeg ved, har den ikke været taget op her og henhører altsaa endnu til Statistikens *unsettled questions*.

Efter Fremstillingen af Møntvæsenet følger Bankernes Historie og Virksomhed, et Emne, hvortil vistnok faa Forfattere medbringe saa mange Forudsætninger som Prof. Scharling. Resten af det foreliggende Bind skyldes Professor Falbe Hansen, der har skildret Omsætningens Historie og Omfang lige fra de første Antydninger af merkantilistiske Anskuelse under Frederik II og Kristian IV til den allernyeste Tid, hvor det er Frihandelspartiet, der har Magten, i alt Fald blandt Forfatterne herhjemme. Det er en Skildring, der udmærker sig ved en stor Objektivitet; at Forfatteren bestandig lader sine egne Anskuelse skinne igjennem, skader ikke Fremstillingen og er meget vel forklarlig. Det turde være et Spørgsmaal, om Skildringen — i alt Fald for Nutidens Læsere — ikke er for stærkt forsynet med Tal; saameget desto mere velkomne ville de være for fremtidige Bearbejdere.

Med Hensyn til Bogens Udstyrelse vil jeg tillade mig endnu en Bemærkning. Det er blevet lovet, at Texten skulde ledsages og oplyses af et betydeligt Antal Kort og grafiske Fremstillinger, og i det udkomne Bind findes der ogsaa nogle. Anvendelsen af disse billedlige Fremstillinger, i det Omfang, hvori de nu bruges, er af temmelig ny Datum, og synes mere og mere at faa Overhaand. De forekomme mig imidlertid ikke at være paa deres Plads, med mindre de ligefrem repræsenterer et udført Arbejde, saaledes at Læseren sparer baade Tid og Møje. Dette gjælder fuldt ud om det første Kort, der giver en meget overskuelig Fremstilling af Danmarks Forsyning med Havne, Redningsstationer, Jernbaner osv. Navnlig have Fyrtaarnene og Fyrskibene stor Interesse, og Kortet fremstiller særdeles tydeligt, hvorledes vore Farvande ere oplyste. Herved er der ligefrem ydet Læseren en Tjeneste, idet ingen Tabel var i Stand til at oplyse disse Forhold

med en saadan Tydelighed. Hvad der er givet, er simpelthen en Udvidelse af Kortets Omraade: ligesom man paa andre Kort kan se Udbredelsen af Land og Vand, saaledes ser man her Udbredelsen af Lys og Skygge. Noget andet gjælder derimod om de følgende Kort. Her turde Forholdene snarere være saa, at en Tabel, ledsaget af en kort Text, var langt mere oplysende end Kortene selv. Medens Fyrtaarnene paa det første Kort ere angivne med Cirkler, der vise, i hvilken Udstrækning de kunne ses, saaledes ere paa de andre Kort Byerne omgivne med Cirkler, hvis Areal angiver Skibsfartens Størrelse. Men disse Cirkler have ikke nogen virkelig Betydning; de kunde f. Ex. ligesaa godt (ja bedre) være erstattede med rette Linjer, og de ere tilmed saa store og gribe saaledes ind i hverandre paa mange Punkter, (jvfr. f. Ex. det lille Europas Kort i 6te Hefte), at man intet Overblik faar, før man med en Del Besvær paa Grundlag af Kortet danner sig en Tabel, medens Gangen jo netop burde være den omvendte. Dette at ville anvende grafiske Fremstillinger i Stedet for Tabeller, uden at der egenlig bliver nogen Væsensforskjel imellem de to, synes kun at være altfor almindeligt. Noget aldeles lignende gjælder f. Ex. Rubins grafiske Fremstilling af Bygningsskatterne, (se «National-økonomisk Tidsskrift», 10. Bind), hvor netop den Ændring er udeladt, som vilde have bevirket, at grafisk Fremstilling burde foretrækkes.

Disse Indvendinger ere vel rettede mod det foreliggende Værk; men det er kun Formen og Udstyrelsen, ikke det Væsenlige, de vedrøre. Der er tilbudt Publikum en Haandbog, som giver fuldstændige og klare Oplysninger om saa godt som Alt, hvad der vedrører vort Samfundsliv og de naturlige og sociale Betingelser, hvorunder vi leve; vi have en Bog, der vil kunne blive ligesaa uundværlig og nyttig for Handelsmænd, Landmænd og Økonomer, som for Jurister og Historikere. Selvfølgelig er en Del af Værket vel nærmest for den Ene, en anden Del for den Anden; men Forlæggerne ville vel ogsaa gjøre Anskaffelsen af enkelte Bind mulig. Det vilde være urimeligt, og det vilde utvivlsomt være til Forlæggernes egen Skade, om Subskriptionen skulde være obligatorisk for hele Værket, saameget mere som hverken dets Omfang eller dets Udgivelsestid lader sig nøjagtigt bestemme.
